

УДК 371.(075.8)

Дариуш Сенкевич, здобувач Академії Полонійної в м. Ченстохові, Польща

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФУНКЦІЙ МЕНЕДЖМЕНТУ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано зміст розвитку менеджменту, теоретичні та методичні підходи до управління в освіті. Теорія менеджменту відноситься до економічних дисциплін у підготовці майбутніх менеджерів, маркетологів, фахівців підприємницької діяльності, а також в галузі освіти, управління навчальними закладами, що вимагається від менеджерів використання практики світового досвіду менеджменту до управління навчальними закладами.

Ключові слова: менеджмент, управління, функція, освіта.

Літ. 8.

Дариуш Сенкевич, соискатель Академии Полонийной в г. Ченстохове, Польша

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕНЕДЖМЕНТА И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ФУНКЦИЙ МЕНЕДЖМЕНТА В ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАНИЯ

В статье обосновано содержание развития менеджмента, теоретические и методические подходы к управлению в образовании. Теория менеджмента относится к экономическим дисциплинам в подготовке будущих менеджеров, маркетологов, специалистов предпринимательской деятельности, а также в области образования, управления учебными заведениями, требуется от менеджеров использования практики мирового опыта менеджмента к управлению учебными заведениями.

Ключевые слова: менеджмент, управление, функция, образование.

Dariusz Senkevych, Applicant of Academy Poloniyna Chenstohova,
Poland

TRENDS IN THE MANAGEMENT AND ECONOMIC ENTITY MANAGEMENT FUNCTIONS IN EDUCATION

In the article the content management development, theoretical and methodological approaches to management education. Management theory applies to economic disciplines in preparing future managers, marketing specialists entrepreneurship and education, management of educational institutions that require the use of management practices of global management experience in the management of educational institutions.

Keywords: management, control, function, education.

Актуальність проблеми. Управління в сучасній науці розглядається як процес, тому що робота з досягнення цілей за допомогою інших – це не якась одноразова дія, а серія безупинних взаємозалежних дій. Ці дії, кожне з яких саме по собі є процесом, дуже важливі для успіху організації. Їх називають управлінськими функціями. Кожна управлінська функція теж являє собою процес, тому що також складається із серії взаємозалежних дій. Процес управління є загальною сумою усіх функцій, зазначає М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, С.А. Стороженко [3].

На першому етапі функції доцільно класифікувати за ознакою місця у менеджменті, що дасть змогу підкреслити панівну роль основних функцій і виділити часткові (спеціальні) функції менеджменту. На другому етапі спеціальні функції можна класифікувати за ознаками процесів та об'єктів управління, а також елементів виробничо-господарської діяльності.

Отже, за ознакою місця у менеджменті можна

виділити основні (загальні) функції, тобто ті, які беруть участь у будь-яких управлінських процесах, і часткові (спеціальні), за допомогою яких здійснюються певні управлінські процеси. Менеджмент як вид діяльності та наука про управління можна розглядати з двох позицій:

- управління – це вид діяльності;
- управління – це наука про діяльність управління, зазначає О.І. Мармаза [6, 6].

Входження України у світове економічне співтовариство, формування ринкових відносин обумовлює необхідність становлення нової парадигми управління суб'єктами економічних відносин. Управління, як зазначає А.Ф. Мельник [7, 5] здійснюється на засадах менеджменту, що обумовило необхідність видання низки літературних праць з менеджменту організацій як за кордоном так і в Україні. Перед керівниками державних установ і організацій постає завдання формувати сучасну систему менеджменту, яка базувалась б на використанні новітніх технологій

і дозволяла ефективно використовувати ресурси організації.

Аналіз останніх публікацій. Слід зазначити, що випущено значну кількість навчально-методичної та довідкової літератури в напрямку системи безперервної освіти яка відноситься до навчального процесу в загальноосвітніх навчальних закладах відомих польських вчених Ks. Andrzej Kryński, Stanislaw Lypiński, Kazimierz Chrusciński, Roman Drozd, Zbigniew Machaliński, Kazimierz Bodowski, Wojciech Podiecki, а також українські вчені: В. Бутенко, Я. Стрельчук, В. Мадзігон, М. Євгук, М. Вачевський, А. Вихрущ, О. Вишневський, Н. Примаченко, Т. Тхоржевська, М. Єрмошенко, та інші вчені в галузі педагогіки та підприємництва і виховання студентської молоді в галузі менеджменту та підприємництва А.Ф. Мельник, А.Ю. Расіна, Н.М. Кривокульська, Р.М. Пушкар, Н.П. Тарнавська, М.М. Єрмошенко, Г.А. Дмитренко, О.Є. Кузьмін та інші вітчизняні автори в галузі менеджменту.

Мета статті. Розкрити актуальні питання становлення та розвитку менеджменту, формування професійних компетентностей в менеджерів підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Менеджмент – український відповідник “управління” – функція, вид діяльності, зміст якої складає керівництво підлеглими в організації.

За визначенням Р.М. Пушкар і Н.П. Тарнавської – менеджмент – це процес оптимізації людських, матеріальних і фінансових ресурсів для досягнення організаційних цілей [8, 12].

Менеджмент – управління (планування, регулювання, контроль), керівництво, організація виробництва. Це також сукупність методів, форм, засобів управління виробництвом для досягнення поставлених завдань або визначеної мети (підвищення ефективності виробництва, збільшення прибутку).

Менеджмент в сучасних умовах використовується у всіх напрямках людської діяльності сфери послуг, туристично-рекреаційній галузі, виробництва, транспорту, підприємств та освіти.

Освіта, яку відомо, є едукцією (триединою) системою навчання, виховання і розвитку особистості. Освітою як галуззю економіки країни керує держава. Після переходу до ринкових відносин з’являються нові осмислюючи реалії теорії управління освітою (у тому числі освітній менеджмент).

Слід зазначити, що розвиток менеджменту – це процес руху від хаотичної суб’єктивної діяльності управління до наукових засад

ефективного менеджменту, який має свою історіографію становлення і розвитку до наших днів. Як обґрунтовує О.І. Мармаза [6, 7 – 9] – близько 3 тис. років до н.е. – характерними ознаками були розвиток торговельних операцій, виникнення особливого прошарку “жреців бізнесменів”, введення в обіг понять “організація”, “кооперація”, “контроль”. Ці процеси здобули відображення у деяких писаних роботах конституції Чоу, літопису Менсиса.

1790 – 1750 рр. до н.е. припадають на період правління царя Хаммурапі, який велику увагу приділяв творенню законів управління державою, регулювання відносин між різними соціальними групами людей, організації комерційної діяльності. У законах Хаммурапі представлена система державно-адміністративного управління.

605 – 582 рр. до н.е. – діяльність царя Вавилонії Навуходоносора II. Відбувається поєднання державних методів правління з контролем за діяльністю у сферах виробництва, будівництва.

Ці процеси доповнюються ідеями управління армією (генерал Сан Цзу “Мистецтво війни”).

Античний філософ Сократ обґрунтував доцільність розподілу праці та виокремив управління як окремий вид діяльності.

Давньогрецький філософ Платон доводив, що управління повинне ґрунтуватись на загальних законах науки.

Олександр Македонський розробив теорію військового управління, запропонував штабну структуру управління. Імператор давнього Риму Діоклетіан вперше використав принцип ієрархічності для побудови організаційної структури управління, тим самим заклали основи делегування повноважень.

У XVII – XVIII ст. управління відокремлюється від фізичної роботи. З початком індустріального прогресу управління починає реально визнаватися самостійною професійною діяльністю. Розвитку менеджменту сприяв Адам Сміт, який здійснив аналіз процесу розподілу праці, зосередив увагу на системі винагород та розробив концепцію контролю.

Роберт Оуен висунув ряд ідей, які доводять необхідність застосування методів мотивації, демонструють розуміння й сприйняття людьми ролі управлінців, розкривають механізм досягнення цілей організації за допомогою праці різних груп людей та професій.

Важливий внесок у формування передумов управлінської теорії зробила церква, запровадивши описи обов’язків священнослужителів різних рівнів. Чітке формулювання їх обов’язків забезпечувало надходження інформації

(розпоряджень) від папи Римського до мирян, тобто була створена ефективна комунікаційна мережа.

Хоча давні цивілізації та церква подають приклади ефективної практики управління, технічні впровадження періоду промислової революції здійснили більш динамічний вплив на розвиток теорії менеджменту. Це наочно проявилось в історії Великобританії у період 1700 до 1785 рр., коли в організації виробництва відбулися суттєві зміни. У XVIII-му столітті спочатку виникла система кустарної промисловості, коли виробники виготовляли продукцію у власних домівках. Коли з'явилися підприємливі люди, які пропонували забезпечити кожного виробника необхідними матеріалами за умов сплати їм визначеної суми за кожну виготовлену одиницю продукції. Появляється фабрична система, для якої характерним є розміщення під одним дахом багатьох верстатів, що працювали за допомогою енергії, відзначають Р.М. Пушкар, Н.П. Тарнавська [8, 33]. Управління при фабричній системі характеризується перш за все, суворим контролем операцій. Власників підприємств цікавило отримання максимального можливого прибутку на вкладений капітал. Тому велика увага приділялася спрощенню виробничих операцій, скорочення відходів і спонуканню працівників підвищувати продуктивність. Це викликало появу методів управління – функцій до яких належать: планування, організація, мотивація та контроль. За ознакою процесів управління спеціальними функціями є управління основним виробництвом, допоміжним виробництвом, технічною підготовкою, матеріально-технічним забезпеченням, патентно-ліцензійною діяльністю, капітальним будівництвом тощо.

За ознакою об'єкта – управління підприємством, цехом, службою, відділом, дільницею, бригадою тощо.

За ознакою елементів виробничо-господарської діяльності – управління працею, предметами та знаряддями праці, інформацією.

Нагадуємо, що будь-які спеціальні функції, які відображають процес чи об'єкт управління або елемент виробничо-господарської діяльності, реалізуються шляхом застосування основних функцій, тобто планування, організації, мотивації та контролю. Дослідження взаємозв'язку функцій дає змогу вдосконалювати управління, формувати ефективну систему менеджменту, усувати зайві ланки, бюрократичні перепони, опір переминам.

В сучасному курсі “Основи менеджменту” розглядаються тільки основні функції як база будь-якого процесу управління. Що стосується

спеціальних функцій, то вони вивчаються у відповідних дисциплінах. Наприклад, управління основним виробництвом – у курсі “Виробничий менеджмент”, управління фінансовою діяльністю – у курсі “Фінансовий менеджмент”.

Планувати – це не лише сказати, коли і скільки, це система взаємозв'язків і відносин, це система законодавчих та нормативних актів, на яких ці відносини будуються. Під плануванням розуміють відокремлений вид управлінської діяльності (трудова процесів), який визначає перспективу і майбутній стан організації. За допомогою планування створюється орієнтир майбутньої діяльності організації чи підприємства, зазначають М.В. Вачевський, В.М. Мадзігон, Н.М. Примаченко [1, 440 – 445].

В американському менеджменті виділяють два види планування: стратегічне планування; планування реалізації стратегії.

Стратегічне планування включає визначення місії та мети організації, аналіз середовища й стану організації, оцінку стратегічних альтернатив, вибір стратегії.

Планування реалізації стратегії є логічним продовженням стратегічного планування і спрямоване на розробку способів реалізації та оцінки стратегії порівняно з місією організації.

Управління за цілями є достатньо ефективним способом реалізації стратегії. Однак менеджер повинен чітко уявляти собі можливі причини невдачі програми управління за цілями, до яких відносяться:

- відсутність зацікавленості та підтримки вищого керівництва;
- відхилення від концепції правами;
- труднощі при постановці цілей;
- збільшення канцелярської роботи;
- дефіцит часу;
- відсутність відповідної кваліфікації у працівників;
- відсутність індивідуальних стимулів;
- слабка інтеграція з іншими елементами організації;
- непотрібні зміни;
- неможливість об'єднатися навколо конкретної мети.

Оцінка стратегії – це порівняння результатів роботи з місією і цілями та аналіз участі в реалізації стратегії структури організації.

Важливим напрямом планування є розробка бізнес-плану, який потрібен для:

- самого підприємця (власника) як орієнтир в його діяльності;
- майбутніх компаньйонів та співробітників, яких доцільно залучити до справи;
- банкірів та інвесторів, послугами яких треба буде користуватися;
- найманих менеджерів при здійсненні керівних функцій.

До бізнес-плану включаються такі розділи:

1. Вступ (загальні характеристики майбутньої діяльності).

2. Фотографії майбутніх видів продукції, малюнки, дизайн;

- ціна, собівартість, можливий обсяг виробництва, очікуваний прибуток;

- поточна ситуація в сфері діяльності і тенденції її розвитку.

3. Оцінка ринку збуту і конкуренції:

4. Визначення стратегії та кількісно вимірюваних цілей (формування системи заохочення, яка забезпечує необхідну поведінку).

5. Оцінка результатів, визначення недоліків та забезпечення зворотного зв'язку.

6. Виховання та навчання керівників відповідно до цінностей і систем роботи організації.

7. Створення інформаційних систем оцінки стратегії.

8. Визначення критеріїв та методів виміру результатів діяльності.

9. Оцінка і, в разі необхідності, зміна організаційної стратегії.

10. Розподіл ресурсів для відділів та підрозділів.

11. Визначення ключових управлінських завдань.

12. Постановка завдань для відділів та підрозділів, у разі необхідності – внесення змін у структуру.

13. Делегування повноважень та визначення методів координації.

14. Уточнення цілей окремих керівників.

15. Визначення маркетингової політики – орієнтира для дій, а саме:

- покупці, конкуренти, споживачі; - виробники аналогічних товарів;

- умови й обсяги продажу, доходи, механізми впровадження нових моделей, технічний сервіс, реклама; - характеристика продукції конкурентів; - рівень цін на ринку і в конкурентів; - способи отримання інформації про конкурентів (радіо, телебачення, преса, промисловий шпіонаж тощо).

4. Стратегія маркетингу:

- схема розповсюдження і канали збуту товарів (сегментація); - ціноутворення; - реклама; - методи стимулювання продажу; - організація післяпродажного обслуговування клієнтів; - формування громадської думки про товари; - спосіб продажу товарів (свої магазини, згідно з договором тощо); - прогноз нової продукції.

5. План виробництва:

- характеристика виробничої бази, виробничого процесу, суміжників;

- виробничі площі та потужності; - порядок отримання сировини, матеріалів, комплектуючих; - наявність кооперації; - обладнання, технологія; - виробнича схема підприємства; - оцінка витрат

на виробництво, в тому числі витрати на утилізацію відходів, екологію тощо.

6. Організаційний план:

- структура управління, поділ обов'язків, делегування повноважень;

- персонал (адміністративний, виробничий тощо); - оплата праці; - дані про партнерів, пайовиків, акціонерів, їх відповідальність за результати діяльності.

7. Юридичний план:

- форма власності; - правовий статус підприємства; - участь в об'єднаннях організацій.

8. Оцінка ризику і страхування:

- слабкі ланки в організації; - види ризику, їх джерела; - оцінка можливостей появи нових технологій та альтернативних стратегій; - заходи щодо зменшення ризику, вибір страхової фірми.

9. Фінансовий план:

- прогноз обсягів реалізації; - прогноз витрат і надходжень; - баланс грошових витрат і надходжень; - таблиця доходів і витрат (доходи від продажу товарів, затрати на виробництво, сумарний прибуток, загальновиробничі витрати, чистий прибуток); - зведений баланс активів і пасивів; - графік досягнення беззбитковості (точка самоокупності); - джерела та використання коштів; - засоби для розширення підприємства; - кредитування (можливості); - акціонування.

На титульній сторінці бізнес-плану наводять назву і адресу організації, дані про засновників, суму і вартість проекту, межу секретності тощо, а в додатку – копії контрактів, ліцензій, листів та інших документів.

Досвід свідчить: чим компактніший керований об'єкт, тим сприятливіші умови для організації, і тим вища керованість об'єкта і вагоміші результати управлінської діяльності.

Слід зазначити, що головним компонентом сучасного суспільства в системі управління виступають організації, як соціальні утворення, виступають своєрідними посередницькими ланками між суспільством і окремими його членами, які дозволяють індивідам включатися в процеси суспільного розвитку та збагачувати задоволення своїх запитів і потреб.

Особливими елементами суспільної системи, зорієнтованими на здійснення суспільно-корисної діяльності у всіх її сферах виступають державні організації – юридичні особи, фінансово-господарська діяльність яких здійснюється на основі кошторису доходів і витратків та надходжень від проведення господарських і фінансових операцій, необхідних для виконання завдань, передбачених установчими документами, зазначає І.В. Зятковський [4, 270].

Останнім часом широкого розповсюдження менеджменту набуло в освіті. Освіта – це процес та результату цілеспрямованого формування культури людини. На заході одна з освітніх має назву едукологія, у нас – педагогіка – це сукупність теоретичних та прикладних наук, що вивчають виховання, освіту та навчання. Наука про освіту – так практично в усіх довідкових, наукових та навчальних виданнях визначається педагогіка, зазначає В.Г. Гамаюнов [1, 7].

Особливою галуззю менеджменту є педагогічний менеджмент, який має свою специфіку і властиві лише йому закономірності. Ця специфіка полягає в особливостях предмета, продукту, знаряддя та результатів праці менеджера освіти. Предметом праці менеджера освітнього процесу є діяльність суб'єкта управління, продуктом праці – інформація, а знаряддям праці – слово, мова. Результат праці менеджера є рівень навченості, вихованості та розвитку об'єкта менеджменту – учнів та студентів.

Отже, **педагогічний менеджмент** – це комплекс принципів, методів, організаційних форм та технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямований на підвищення його ефективності, стверджують відомі вчені В.В. Крижко, Є.М. Павлютенков [5, 11].

Слід зазначити, що в установах та закладах освіти практично немає менеджерів. Є управлінські одиниці в особі директора школи, ректора університету, їх заступників та педагогів. Для керівника навчального закладу та педагога менеджерська діяльність може здійснюватися в рамках спеціально-педагогічної підготовки. Проблема менеджменту в освіті актуалізується тим, що:

- специфіка професійної спрямованості вчитель є керівником та організатором життя та діяльності класу учнів, що підсилює його професіоналізм в управлінні навчальним процесом;

- в умовах ринкової економіки та зростаючої соціальної незахищеності, безробіття, кожна людина повинна бути готовою, в разі необхідності, до організації своєї власної справи – підприємницької діяльності;

- педагог зобов'язаний підготувати своїх учнів до роботи в ринковій економіці, сформувати в

учнів чи студентів відповідний рівень професійних компетентностей до ринку праці в умовах конкуренції.

Висновки. Оволодіння освітянами основами менеджменту допоможе їм у підвищенні ефективності педагогічної діяльності, методи та прийоми менеджменту допоможуть педагогам успішно вирішувати різноманітні проблеми особистого плану, навчитися володіти собою, визначати і формулювати чіткі особисті цілі та цінності, займатися саморозвитком.

Запровадження в системі освіти елементів менеджменту буде сприяти процесу демократизації та гуманізації навчального процесу, ефективного управління навчання, виховання та розвитку учнівської молоді.

1. *Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. Основи економіки. Навчальний посібник. // М. Вачевський, В. Мадзігон, Н. Примаченко. – К.: Педагогічна думка, 2007. -612 с.*

2. *Гамаюнов В.Г. Дидактичний менеджмент: навчаюче управління. // В. Гамаюнов. – Х.: Основа, 2004. – 80 с.*

3. *Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Стороженко О.А. Менеджмент. Навчальний посібник. // М. Єрмошенко, С. Єрохін, О. Стороженко. – К.: Національна академія управління, 2006. – 656 с.*

4. *Зятковський І.В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Навчальний посібник. – Тернопіль. Економічна думка, 2003. – 270 с.*

5. *Крижко В.В., Павлютенков Менеджмент в освіті. Навчальний посібник. // В. Крижко, С. Павлютенков. – К.: 1998. – 192 с.*

6. *Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління. // О. Мармаза. – Х.: "Основа", 2005. – 176 с.*

7. *Мельник А.Ф., Расіна А.Ю., Кривокульська Н.М. Менеджмент державних установ і організацій. Навчальний посібник. // А. Мельник, А. Васіна, Н. Кривокульська. – К.: Професіонал, 2006. – 464 с.*

8. *Пушкар Р.М., Тарнавська Н.П. Менеджмент. Теорія і практика. Підручник. // Р. Пушкар, Н. Тарнавська. – Тернопіль. Карт-блани, 2003. – 4590 с.*

Стаття надійшла до редакції 22.01.2014

